

Lähde: Piia Reinikainen, <https://www.tarhuri.fi/tarhurin-abc/tarhurin-termit/>
(2021-05-19 18:03:59)
Julkaistu [CC-BY-lisenssillä](#)

Puutarhasanasto, termit ja käsitteet

Kasvien ja kasvimaan hoitoon liittyy paljon termejä ja käsitteitä, jotka saavat helposti tuoreen tarhurin ymmälleen. Seuraavassa on selitetty tavallisimpia termejä, joita mm. www.tarhuri.fi-sivustolla käytetään.

Avomaa, avomaaviljely

Avomaaviljelyllä tarkoitetaan *viljelemistä ulkona* kylmässä kasvualustassa eli *kasvimaalla tai palstalla*. Avomaaviljelyn vastakohtia ovat esim. ruokkuviljely ja kasvihuoneviljely.

Eloperäinen (orgaaninen) kate

Eloperäisellä katteella tarkoitetaan esim. *ruohosilppua, olkea, lehtiä tai puunkuoresta tehtyä hakkelusta*, jolla katetaan eli peitetään paljas mullan pinta. Katteilla on erilaisia ominaisuuksia, esim. kostea viherkate (ruohosilppu, naatit) antavat kasvualustaan tyypeä maatuessaan. Kuivat katteet (olki, puunkuori) sitä vastoin käyttävät kasvualustan typpivaroja maatuessaan. Katteen vaikutus siis kannattaa huomioida lannoituksessa. Katteiden käyttö vähentää rikkaruohojen kasvua ja jonkin verran myös kastelun tarvetta.

Emäksinen maa

Maa tai *kasvualusta, jonka pH on korkea* (yli 7). Useimmille kasveille hyvä pH on 6–7.

Epäorgaaninen lannoite (keinolannoite, väkilannoite, apulanta)

Kemiallisesti valmistettu seoslannoite. Epäorgaanisissa lannoitteissa on suuremmat ravinnemäärät kuin orgaanisissa ja ne liukenevat kasvien käyttöön nopeammin. Epäorgaaniset lannoitteet eivät paranna maata eivätkä lisää maan pieneliötoimintaa, kuten orgaaniset lannoitteet. Epäorgaanisia lannoitteita ei käytetä luomutuotannossa – eikä tämän tarhurin kasvimaalla! (ks. myös orgaaninen lannoite)

Esikasvatus, taimikasvatus

Siemenet kylvetään sisälle kylvölaatikoihin tai taimiruukkuihin. Taimia kasvatetaan sitätiloissa tai lämmitetyssä kasvihuoneessa jonkin aikaa ennen ulosistuttamista. Kylvölaatikoista pikkutaimet koulitaan eli siirretään omiin taimiruukkuihinsa. Taimikasvatuksella voitetaan aikaan eli satoa saadaan aiemmin kuin suorakylvössä. Taimikasvatus mahdollistaa monien pitkän kasvukauden vaativien kasvien kasvattamisen. Esikasvatuksen vastakohta on suorakylvö.

F1-lajike (hybridi)

F1-merkintä siemenpussissa tarkoittaa, että kyseessä on *jalostuksen tuloksena syntynyt hybridilajike*. F1-kasvista ei kannata kerätä siemeniä, sillä ne eivät tuota emonsa kaltaisia jälkeläisiä. Hybridien siemenet voivat myös olla steriilejä tai niitä ei kehity ollenkaan. F1-lajikkeita on mm. kurkuissa, kurpitsoiden, tomaateissa ja porkkanoissa.

FinE (lajike, kasvi)

FinE on laatutunnus, joka kertoo että kasvi on tervettä ja testattua alkuperää ja kestää hyvin Suomen ilmastoa. Fin-E kasveja löytyy mm. omena- ja marjalajikkeista.

Hapan maa

Maa tai *kasvualusta*, jonka pH on matala (alle 7). Useimmille kasveille hyvä pH on 6–7.

Hybridi (F1-lajike)

Hybridi on jalostyön tuloksena tuotettu *risteymä*, jonka vanhemmat ovat eri lajia tai lajiketta.

Idätys, idättäminen (perunoiden)

Perunoiden kasvua voi vauhdittaa idättämällä siemenperunoita eli mukuloita ennen maahan istuttamista. Idättäminen tapahtuu pitämällä siemenperunoita valoisassa ja lämpimässä paikassa muutaman viikon ajan. *Mukuloihin kasvaa ituja eli versonalkuja*. Idätetty kasvi tuottaa satoa nopeammin.

Itsekylväytyvä (kylväytyvä, kylväytyminen)

Kasvi kukkii ja tekee siemeniä kesän aikana. Siemenet tippuvat maahan ja itävät itsekseen, joko samana tai seuraava vuonna. Yksivuotisesta tai kaksivuotisesta kasvista voi tulla siis monivuotinen kylväytymisen ansiosta. Hyötykasveista muutamat yrtit ovat tällaisia.

Itsepölytyvä lajike (partenokarppinen lajike)

Itsepölytyvä kasvi ei tarvitse pölyttäjähyönteisiä tai edes toista saman lajin kasvia tuottaakseen satoa. *Kasviyksilö pölyttää itse itsensä*. Monet kasvihuoneviljelyyn jalostetut lajikkeet ovat itsepölytyviä.

Itsesteriili

Kasvi ei tuota satoa yksin vaan tarvitsee toisen lajikkeen siitepölyä esimerkiksi hedelmien muodostumiseen. Monet omenalajikkeet ovat itsesteriilejä.

Itäminen

Siemenestä kasvaa ensin sirkkajuuri ja sitten sirkkavarsi ja -lehdet.

Jakaminen

Jakamiseksi kutsutaan *kasvin juurakon paloittelua*. Jakamisella yhdestä isosta kasvista saadaan monta pientä, kun jakopalat istutetaan uudelleen. Tyypillisesti jaetaan esimerkiksi monivuotisia yrttejä, kuten minttuja.

Jalonnuskohta (varrenuskohta)

Jalonnuskohdaksi kutsutaan *liitoskohtaa, jossa lajikeosa liittyy perusrunkoon*. Jalonnuskohta näkyy pienenä mutkana tai paksumpana kohtana esimerkiksi omenapuun rungon alaosassa.

Juuririkkakasvi

Rikkakasvi, joka leviää pääasiassa tai voimakkaasti juurakollaan. Useimmiten monivuotinen ja vaikea hävittää.

Juuriverso (juurivesa)

Verso, joka kasvaa emokasvin maanalaisesta varrenosasta tai juuresta. Esimerkiksi luumupuut tekevät hanakasti juurivesoja.

Juurtuminen, juurtunut

Juurtumisella tarkoitetaan sitä, että kasvin juuret kasvavat kiinni kasvualustaan eli sitovat juuria ympäröivän mullan paakuksi. Juurtunut kasvi on sellainen, jonka juurten ympärillä on tukeva multapaakku. Ruukussa kasvanut taimi on hyvin juurtunut, kun multapaakku pysyy hyvin kasassa (ruukun muotoisena), vaikka astian poistaa.

Jälkikypsytytys

Myöhäiset hedelmälaikkeet joudutaan poimimaan hieman raakoina. Hedelmät kypsytetään pitämällä niitä viileässä varastossa muutaman viikon ajan. Myös tomaatteja voi jälkikypsyttää sisällä huoneenlämmössä.

Kaksikotinen (kasvi)

Hede- ja emikukat tulevat eri kasviyksilöihin. Pölytyminen ja sadon muodostuminen vaatii siis vähintään kaksi eri yksilöä. Esimerkiksi tyrni on kaksikotinen.

Karaisu, karaiseminen (taimien)

Karaiseminen tarkoittaa sitä, että *sisällä kasvatettuja taimia totutetaan ulkoilmaan* ennen varsinaista ulos istutusta. Taimia kannattaa "ulkoiluttaa" noin viikon ajan päivisin tuulelta suojaisassa, puolivarjoisassa paikassa. Aurinko voi polttaa sisällä kasvaneen taimen lehdet. Jos paikka on kovin aurinkoinen tai tuulinen, kannattaa taimien ympärille kietaista harsoa suojata. Ulkoiluta ensimmäisenä päivänä muutama tunti ja lisää sitten aikaa.

Kastelumatto

Kastelumatto on noin 3 mm paksuinen huokoinen kangas, joka pystyy imemään itseensä paljon vettä. Kastelumattoa käytetään etenkin taimikasvatuksessa pohjareijällisten kylvöastioiden ja alustan (tarjottimen) välissä. Kasteluvesi kaadetaan kastelumatolle, joka imee veden itseensä ja luovuttaa sitä sitten pikkuhiljaa kastelumaton päällä oleviin pohjareijälisiin kylvöastioihin.

Kasvitaudit

Kasveille tauteja aiheuttavat yleensä maaperään tai kasvualustaan pesiytyneet sienet tai bakteerit. Kasvitaudeilta voi suojautua vuoroviljelyllä.

Kasvualusta

Yleisnimitys mullalle, turpeelle tai muulle maa-ainekselle, jossa kasveja viljellään. Kasvihuoneviljelyssä kasvualusta voi olla myös vaikkapa hiekka tai ammattiviljelmillä kivivilla.

Kasvulehti

Kasvulehdiksi kutsutaan lajille tyypillisen näköisiä lehtiä (ks. myös sirkkalehti).

Kate (eloperäinen, orgaaninen)

Eloperäisellä katteella tarkoitetaan esim. ruohosilppua, olkea tai puunkuoresta tehtyä hakkelusta, jolla katetaan eli peitetään paljas mullan pinta. Katteilla on erilaisia ominaisuuksia, esim. kostea viherkate (ruohosilppu, naatit) antavat kasvualustaan tyypeä maatuessaan. Kuivat katteet (olki, puunkuori) sitä vastoin käyttävät kasvualustan typpivarjoja maatuessaan. Katteen vaikutus siis kannattaa huomioida lannoituksessa. Katteiden käyttö vähentää rikkaruohojen kasvua ja jonkin verran myös kastelun tarvetta.

Kompostimulta

Eloperäinen jäte (ruohosilppu, lehdet, oksanpalat, porkkanannaatit, perunankuoret, kalannahka...) muuttuu kompostoitumisen eli hajoamisen myötä mullaksi. Kompostimulta on kypsää, kun hajoaminen on lakannut ja kompostijäte näyttää mullalta. Kompostoituminen keskeytyy, kun lämpötila tippuu nollan alapuolelle.

Koulinta, kouliminen

Siemenestä kasvatetut *pikkutaimet siirretään taimiruukkuihin* joko yksittäin tai pieninä ryppäinä (yrtit). Yleensä taimet koulitaan silloin, kun niissä on vähintään 2–4 kasvulehteä.

Kylväytyvä (itsekylväytyvä, kylväytyminen)

Kasvi kukkii ja tekee siemeniä kesän aikana. Siemenet tippuvat maahan ja itävät itsekseen, joko samana tai seuraava vuonna. Yksivuotisesta tai kaksivuotisesta kasvista voi tulla siis monivuotinen kylväytymisen ansiosta. Hyötykasveista muutamat yrtyt ovat tällaisia.

Laji, lajike

Samaan lajiin kuuluu ominaisuuksiltaan samankaltaiset kasvit esim. tomaatit. Lajike syntyy kahden tai useamman samaan lajiin kuuluvan kasvin risteytyksestä yleensä kasvinjalostyön tuloksena esim. Tomaatti 'Gaerder's Delight'.

Latvaverso

Päävarren latvaosa. Monivartisilla kasveilla on useita latvaversoja.

Latvonta, latvominen

Kasvin latva leikataan tai nipistetään sormin poikki. Tarkoituksena on saada kasvi kasvattamaan lisää haaroja eli tuuhentumaan (monet yrtit). Toinen latvomisen tarkoitus on ohjata kasvovoima sadon kypsyttämiseen (tomaatti, härkäpapu).

Menestymisvyöhyke

Puuvartisille kasveille on määritelty menestymisvyöhykkeet, jotka ilmoitetaan roomalaisilla numeroilla. Suomi on jaettu kahdeksaan vyöhykkeeseen (I-VIII), jotka perustuvat Ilmatieteenlaitoksen tilastoihin. Niiden pohjana ovat paikkakuntien lämpösummat ja viimeisten 15 vuoden jaksolla esiintyneet pakkaset.

Monivuotinen

Kasvi, joka kasvaa vuodesta toiseen. Hyötykasveista monivuotisia marja- ja hedelmäkasvit sekä mm. raparperi, parsa, maa-artisokka ja monet yrtit.

Multaaminen (perunoiden)

Tarkoittaa sitä, että *riviväleistä nostetaan multaa perunantaimien juurelle* pari kertaa kesän aikana. Multaaminen lisää uusien mukuloiden muodostumista ja estää perunoiden vihertymisen, kun ne eivät joudu alttiiksi valolle. Multaaminen myös hidastaa rikkakasvien kasvua ja joidenkin ohjeiden mukaan myös suojaa osittain perunarutolta.

Naatti, naatit

Juurikasvien kuten, porkkanoiden varret ja lehdet. Yleensä naatit kompostoidaan, mutta esimerkiksi punajuuren pieniä naatteja voi käyttää wokeissa tai salaatisissa.

NPK lannoite (N-P-K-lannoite)

Yleensä kemiallisesti valmistettu (epäorgaaninen) lannoite, joka sisältää typpeä (N), fosforia (P) ja kaliumia (K).

Orgaaninen kate (eloperäinen kate)

Eloperäisellä katteella tarkoitetaan esim. ruohosilppua, olkea tai puunkuoresta tehtyä hakkelusta, jolla katetaan eli peitetään paljas mullan pinta. Katteilla on erilaisia ominaisuuksia, esim. kostea viherkate (ruohosilppu, naatit) antavat kasvualustaan typpeä maatuessaan. Kuivat katteet (olki,

puunkuori) sitä vastoin käyttävät kasvualustan typpivaroja maatuessaan. Katteen vaikutus siis kannattaa huomioida lannoituksessa. Katteiden käyttö vähentää rikkaruohojen kasvua ja jonkin verran myös kastelun tarvetta.

Orgaaninen lannoite (eloperäinen lannoite, luonnonlannoite, luomulannoite)

Eloperäisiksi tai luonnonlannoitteiksi kutsutaan esimerkiksi *naudan-, hevosen- ja kananlantaa* sekä *luu-, sarvi- ja verijauhoa*. Eläinten lanta pitää kompostoida ennen lannoitteena käyttöä. Teolliset valmisteet on joko kompostoitu tai kuivattu. Orgaanisiin lannoitteisiin kuuluu myös *kompostimulta* ja *viherlannoitus*. Orgaaniset lannoitteet lisäävät maan humuspitoisuutta, joka puolestaan lisää pieneliöiden toimintaa ja parantaa kasvualustan mururakennetta. Orgaaniset lannoitteet vaikuttavat maassa kauan, sillä ravinteet vapautuvat hitaasti kasvien käyttöön. Orgaanisten lannoitteiden ravinnepitoisuudet ovat pieniä verrattuna epäorgaanisiin lannoitteisiin, joten niitä pitää levittää suurempia määriä.

Partenokarpainen lajike (itsepölytyvä lajike)

Itsepölytyvä kasvi ei tarvitse pölyttäjähyönteisiä tai edes toista saman lajin kasvia tuottaakseen satoa. Kasviyksilö pölyttää itse itsensä. Monet kasvihuoneviljelyyn jalostetut lajikkeet ovat itsepölytyviä.

Perusrunko

Hedelmäpuita lisätään taimistoilla useimmiten varttamalla eli liittämällä lajikeverso toiseen kasviin eli perusrunkoon. Perusrunkona käytetään erittäin kestäviä kasvukantoja. Jalonnus- eli varttamiskohta näkyy kasvin rungon alaosassa paksumpana kohtana tai pienenä mutkana.

pH

Maaperän tai kasvualustan happamuutta kuvaava arvo. Happamuuden eli pH:n voi selvittää pH-testillä.

Pistokas

Emokasvista leikattu verson osa, joka juurrutetaan vesilasissa tai tökätään kosteaan multa. Jos pistokas on oikein leikattu ja olosuhteet ovat otolliset, pistokkaaseen alkaa muodostua juuria. Se voidaan istuttaa ja siitä tulee uusia kasvi.

Puolivarjo (puolivarjoinen paikka)

Kasvupaikka, johon aurinko paistaa osan aikaa päivästä. Muun osan päivästä aurinko on esimerkiksi rakennuksen toisella puolella. Puolivarjoinen kasvupaikka voi olla myös puiden tai pensaiden alla.

Pölytys

Siitepölyn kulkeutuminen heteistä emiin. Heteet ja emi voivat sijaita eri kukissa. Joskus pölytykseen tarvitaan useita saman lajin kasveja.

Ristipölyty

Siitepöly kulkeutuu kasvista toiseen (ks. edellä.)

Siemenrikkakasvi

Rikkakasvi, joka kylväytyy runsaasti ja leviää pääasiassa siementen avulla, yleensä yksivuotinen.

Sirkkalehti

Taimen ensimmäiset lehdet ovat sirkkalehdet. Sirkkalehdet ovat lähes samannäköiset lajista riippumatta. Sirkkalehtien jälkeen kasvavat oikeat, lajille tyypilliset näköiset lehdet, joita kutsutaan kasvulehdiksi. Sirkkalehdet yleensä näivettyvät ja tippuvat itseksensä pois, kun taimi kasvaa.

Suorakylvö

Siemenet kylvetään suoraan ulos (avomaalle). Siemenistä ei ensin kasvateta taimia sisällä (vrt. esikasvatus).

Talvetus, talvettaminen

Monivuotisia kasveja, jotka eivät talvehdi ulos istutettuina, voi yrittää talvettaa sisällä. Talvetettavat kasvit tarvitsevat yleensä kasvilampun valoa. Sopiva talvetuslämpötila riippuu kasvista. Myös ilmankosteus vaikuttaa talvettamisen onnistumiseen.

Talvehtiminen

Monivuotiset kasvit selviävät talvesta ja aloittavat kasvun jälleen keväällä. Toiset kasvilajit talvehtivat paremmin kuin toiset. Lämpimistä maista kotoisin olevat kasvit eivät talvehdi hyvin Suomessa.

Tuleentuminen, talveentuminen

Monivuotiset kasvit valmistautuvat talveen. Ruohovartisten kasvien maanpäälliset osat kuihtuvat. Puuvartisten kasvien vuosiversot puutuvat. Puuvartiset hyötykasvit pudottavat lehtensä. Runsasta typpilannoitusta kannattaa välttää loppukesällä ja syksyllä, sillä se vaikeuttaa kasvien tuleentumista.

Varastolannoitus

Kasvualustaan sijoitetaan lannoitekasvoja. Lannoitekasat haudataan istutettavan kasvin (usein pienen taimen) ulottumattomiin eli kasvin juuret eivät saa olla heti kosketuksissa lannoitevarastoon. Varastolannoitus sopii erityisen hyvin ruokkuistutuksiin, jossa multatila on melko pieni. Jos koko lannoitevaraston sekoittaisi tasaisesti multa, siitä tulisi (etenkin pienelle taimelle) liian vahva lannoitus.

Varas, varkaat (tomaatin)

Lehtihankoihin kasvavat versot. Varkaat poistetaan runkotomaateista, jotta niiden kasvu keskittyisi kukkien ja hedelmien tuottamiseen.

Varrenuskohta (jalonnuskohta)

Jalonnuskohdaksi kutsutaan *liitoskohtaa*, jossa *lajikeosa liittyy perusrunkoon*. Jalonnuskohta näkyy pienenä mutkana tai paksumpana kohtana esimerkiksi omenapuun rungon alaosassa.

Vesiverso (hedelmäpuilla)

Voimakkaasti, yleensä *suoraan ylöspäin kasvava, ohut ja pehmeä verso*. Vesiversoja kasvaa leikattuihin hedelmäpuihin.

Viherlannoitus

Viherlannoitus tarkoittaa sitä, että viherlannoituskasveja kylvetään kasvimaahan jollekin lohkolle. Myöhemmin viherlannoituskasvit leikataan ja muokataan eli sekoitetaan maahan, jossa ne luovuttavat maahan ravinteita. Muokkaaminen tapahtuu kasvusta riippuen joko kesällä (ennen kuin kasvi ehtii siementää) tai vasta syksyllä, kun kasvusto on tuleentunut. Viherlannoituskasveja ovat esim. *veriapila, hunajakukka ja härkäpapu*.

Viljelykierto (vuoroviljely, kasvinvuorotus)

Samaa kasvia ei kasvateta samassa paikassa joka vuosi.

Yksivuotinen

Kasvi, joka itää, kukkii ja kypsytää siemenet yhden vuoden aikana. Sama kasvi ei säily seuraavaan vuoteen, mutta sen siemenistä voi kasvaa seuraava vuonna uusia kasvi.

Lähteet ja linkit

- Puutarhan vuodenajat, Tammi 2008
- Puutarha.net
- Wikipedia